

Undervisningsmiljøer
på tekniske skoler

dcum.

Undervisningsmiljøer på tekniske skoler
Dansk Center for Undervisningsmiljø, DCUM, 2007

Det samlede materiale består af:

Undervisningsmiljøer på ungdomsuddannelser – elevernes trivsel,
læring, sundhed og sikkerhed (Hovedrapport)

Undervisningsmiljøer på gymnasier – stx, hhx og htx

Undervisningsmiljøer på handelsskoler

Undervisningsmiljøer på tekniske skoler

Undervisningsmiljøer på social- og sundhedsskoler

Undervisningsmiljøer på produktionsskoler

Bilag

Materialet kan hentes elektronisk på www.dcum.dk/undervisningsmiljoe/undersoegelser

Redaktør: Konsulent Charlotte Wegener, DCUM

Ansvarshavende: Centerleder Ole Juhl, DCUM

Henvendelser vedrørende materialet kan rettes til dcum@dcum.dk

Undersøgelsen er gennemført af konsulenterne Camilla Kølsen de Wit, Charlotte Wegener og Håkon
Grunnet, MDC, Århus Amt i efteråret 2006 på 16 ungdomsuddannelser i Midt – og Østjylland

Grafik og layout: Jørn Rasmussen, www.grafiskdesign.nu

Foto: DCUM

Fotografierne er ikke fra de samme skoler, som har deltaget i undersøgelsen.

Tryk: Prinofjurs, www.prinofjurs.dk

Trykt i 1000 eksemplarer

Pris i løssalg 20,- kr. Bestilles på www.dcum.dk/dcum/butikken

Alle tekniske skoler har modtaget 2 gratis eksemplarer af hæftet.

Hæfte: ISBN 87-92007-11-2.

Elektronisk udgave ISBN 87-92007-12-0.

Indledning	4
Undersøgellesdesign	5
Hovedkonklusioner	6
Trivsel	8
Læring	11
Sundhed	13
Sikkerhed	15
Arbejdet med undervisningsmiljø	16
Perspektivering	18

Indledning

Undersøgelsen »Undervisningsmiljøer på ungdomsuddannelser – Elevernes trivsel, læring, sundhed og sikkerhed« er en kvalitativ undersøgelse, der belyser undervisningsmiljøet på ungdomsuddannelserne. Undersøgelsen er gennemført af Metode- og DokumentationsCentret ved det tidligere Århus Amt i efteråret 2006 på bestilling fra DCUM. Nærværende udgivelse uddrager de konklusioner, der knytter sig særligt til de tekniske skoler. Der findes lignende udgivelser henvendt til hhv. de gymnasiale uddannelser, handelsskoler, social- og sundhedsskoler og produktionsskoler. Der findes også en samlet rapport med en mere omfattende gennemgang af undersøgelsens resultater. Se www.dcum.dk/undervisningsmiljoe/undersoegelser

Undersøgellesdesign

Der indgår 14 ungdomsuddannelser, heraf 2 tekniske skoler, i undersøgelsen. På hver skole er gennemført 6 elevinterviews à 30 min., et fokusgruppeinterview med 4 lærere og 1-2 ledere à 2 timer samt observationer af det fysiske undervisningsmiljø.

Undersøgelsens hovedspørgsmål er:

- 1 Hvad påvirker elevernes trivsel, læring, sundhed og sikkerhed i undervisningsmiljøet dels set fra elevernes side, lærernes og ledelsens side og dels set ud fra forskellige typer uddannelser?
- 2 Hvilke elementer og relationer i undervisningsmiljøet er centrale for aktørerne?
- 3 Hvordan skabes der motivation blandt aktørerne for at arbejde med undervisningsmiljøet?

Hovedkonklusioner

Det siger eleverne

At 'have det godt med kammeraterne og lærerne' og 'at lære noget' er de to hovedoverskrifter i undervisningsmiljøet ifølge eleverne. Trivsel og læring spiller sammen og påvirker hinanden. Hvis eleverne trives, oplever de også at kunne lære noget, mens mange elever også nævner det at lære noget som en forudsætning for at trives. Eleverne siger desuden samstemmende, at det sociale er vigtigere end de fysiske rammer.

Gode relationer i skolen er vigtige for eleverne, fordi de så har nogle at snakke med i pauserne og kan arbejde godt sammen med flere forskellige i undervisningen. Når de har venner, og der er en god stemning, har de lyst til at komme i skole og lyst til at deltage i undervisningen og lære noget.

Det er vigtigt for eleverne, at de føler sig set af lærerne. Dette 'at blive set' handler fx om, at lærerne lægger mærke til, om de er der, følger op på fravær og om at få hjælp med det faglige. Eleverne lægger meget mærke til, om læreren kan lide at undervise og kan lide eleverne og især, om læreren er fagligt kompetent og kender til 'det virkelige liv' ude på arbejdspladserne.

De fysiske rammer bliver især vigtige, når noget ikke fungerer. Især nævnes problemer med udluftning og regulering af temperaturen, hvilket kan give koncentrationsproblemer. Gamle bygninger eller dårlig vedligeholdelsesstandard synes ikke at være et problem for eleverne. Dog nævnes sikkerheden på værkstederne som vigtig, og eleverne vurderer, at sikkerheden er god og føler sig generelt godt informeret.

Lærerne og lederne ser i modsætning til eleverne det fysisk/æstetiske og det sociale som to ligeværdige 'ben' på undervisningsmiljøet. Generelt mener de, at gode fysiske rammer giver overskud til at fokusere på det sociale og det faglige.

Det siger lærerne og lederne

Lærerne og lederne på de tekniske skoler oplever, at der er stor opmærksomhed på fravær og frafald, og det vigtigste for fastholdelse af eleverne er:

- en tæt kontakt mellem lærer og elev, især gennem kontaktlærerordningen, men også i lærernes daglige kontakt med eleverne
- faglige tiltag, især at stille de nødvendige hjælpemidler til rådighed og at tilbyde individuelt tilpasset hjælp
- fokus på omgangstonen mellem eleverne

Desuden er der blandt lærere og ledelse en del overvejelser om uddannelsernes image. Det opleves som et problem, at eleverne ikke kan identificere sig med skolen. Holdningen er, at der skal satses mere på at profilere uddannelserne på de erhverv, som eleverne uddanner sig til. Det forventes, at eleverne vil være mere stolte af at gå på fx 'Murerfagskolen' frem for på 'Teknisk Skole'.

Trivsel

Omgangstone og regler

I kategorien trivsel lægger både elever, lærere og ledere vægt på det, de kalder 'en ordentlig omgangstone'. For eleverne betyder en ordentlig omgangstone, at de kan snakke frit, at der er plads til alle og plads til sjov. Lærerne har stor indflydelse på omgangstonen, og eleverne vil gerne have, at lærerne sætter rammer for en god omgangstone. Regler for samvær gør eleverne trygge, og det hjælper med til, at begyndende mobning og konflikter kan håndteres på en god måde.

På de tekniske skoler er holdningen både blandt lærere og elever, at eleverne går på skolen for at lære at begå sig fagligt og socialt på en arbejdsplads. Derfor kan en hård tone også være acceptabel, da den afspejler tonen på elevernes kommende praktik- og arbejdspladser. Både lærere og elever skelner skarpt mellem mobning og en hård omgangstone. Mobning er udsnidningsgrund, men eleverne skal samtidig lære at håndtere en hård tone og venskabeligt drilleri uden at føle sig som et mobbeoffer.

Nogle elever fortæller, at selvom der er en hård tone på værkstedet, så er det vigtigt at have den gode tone i baghovedet, og at man er god til at samarbejde. De oplever, at det kan være svært for nogle at finde den balance.

Nogle andre elever fortæller, at der er et godt miljø på værkstedet, hvor eleverne er 'lidt ven' med deres lærer. Der er en lidt barsk tone, hvor de går og smådriller hinanden og har det sjovt og hygger sig. De ville gerne have, at dette kunne overføres til den teoretiske undervisning, hvor lærerne nogle gange er 'for pædagogiske'. De mener dog også, at tonen på værkstedet kan føre til, at de hygger sig lidt for meget og kommer til at opfatte skolen som ferie i forhold til praktikken.

Kontaktlærerordningen

Kontaktlærerordningen er i fokus for lærere og ledere, men nævnes ikke af mange elever. Lærere og ledelse ser kontaktlærerordningen som en styrkelse af lærer-elevrelationen og som et vigtigt element i skolernes fastholdelsesstrategi, da samtalerne kan afdække eventuelle problemer.

Lærerne ser sig selv som rollemodeller, der gennem deres faglighed fungerer som autoritet og vejledere for eleverne - både på værkstedet og i kontaktlærersamtalerne. Lærerne oplever, at kontaktlærerordningen er med til at skabe respekt og gensidig forståelse. Fx fortæller en lærer, at han havde problemer med nogle elever, som altid kom for sent. Gennem kontaktlærersamtaler finder læreren ud af, at de kommer for sent for at signalere, at de ikke lader sig styre af andre. Læreren får forklaret eleverne, at det ikke tolereres på en arbejdsplads, hvis man kommer for sent. Det fører til, at det bliver højstatus at komme til tiden.

Mobning

Flere elever siger, at det tager lang tid at falde til på teknisk skole, men at der ikke er noget at gøre ved det. Det kan give anledning til mobning, at eleverne ikke kender hinanden. Eleverne har ikke et forum at bringe det op i, da det ofte foregår uden for hold- og undervisningsammenhæng. De elever, der oplever at blive mobbet, vil ikke 'sladre' til en lærer, da de er bange for, at det vil forstærke mobningen. Eleverne ønsker, at lærerne slår hårdt ned på mobning, og at de spørger til elevernes trivsel generelt. De oplever, at det forebygger mobning, at lærerne er opsøgende.

Sammenfattende viser undersøgelsen om mobning, at

- lærere og ledere melder klart ud, at mobning ikke tolereres
- eleverne ønsker, at lærerne slår hårdt ned på optræk til mobning
- mobning begrænses, når lærere og elever samarbejder og ser det som et fælles ansvar
- mobning forekommer oftest mellem elever, der ikke har en samarbejdsrelation

Lærerne oplever, at mobning ikke er et af de vigtigste temaer, fordi mange elever har personlige og familiemæssige problemer, der fylder mere end eventuel mobning på skolen.

Sociale aktiviteter

Lærerne og eleverne på de tekniske skoler siger, at der ofte ikke planlægges noget fra skolens side for at ryste eleverne sammen. Eleverne tager selv ansvar for at være sociale og orienterer sig mod det hold, de

aktuelt går på. De oplever typisk et tilhørsforhold til holdet, men ikke til skolen som helhed, og der er sjældent fælles aktiviteter for hele skolen. Det kan være svært at etablere sport, fester eller fredagscafe på tværs af hold, årgange og faglige miljøer, da der ikke er særlig stor opbakning fra hverken lærer- eller elevside.

>> *Dem man kender, dem kender man - man bliver ikke rystet sammen af at sejle i kano. (elev)*

Nogle elever efterlyser fester og arrangementer for holdet, gerne med en faglig begrundelse, og de vil gerne have, at lærerne deltager i sociale arrangementer, da det så er nemmere at respektere læreren i undervisningen.

Andre elever er stærkt fokuserede på deres kommende erhverv. De mener ikke, der er tid til eller behov for sociale aktiviteter - det ved man, når man søger ind på skolen, så derfor er det ikke noget savn. Nogle elever lægger i stedet vægt på det skolemiljø, der opstår, fordi de kan bruge skolen efter undervisningstid. På en teknisk skole kan eleverne fx bruge computere og grupperum til kl. 18, og det benytter mange sig af, især hvis de bruger software, som er for dyrt at købe selv.

Læring

Læreren

Læreren er en central figur i elevernes læringsunivers, og gensidig respekt er et nøgleord for eleverne i forbindelse med deres læring. De ønsker, at læreren:

- er åben og lyttende
- er engageret og kan lide sit fag
- giver ansvar til eleverne
- er en autoritet, som kan sige fra
- ikke behandler eleverne som børn, fx ved at skælde ud

Generelt lægger eleverne vægt på, at læreren er fagligt dygtig og god til at formidle stoffet og kommer for at 'lære fra sig'. Eleverne skelner skarpt mellem de engagerede lærere og dem, der virker, som om de ikke synes, det er sjovt at undervise.

Faglig støtte

Det er vigtigt for eleverne, at de ikke oplever at stå alene med deres læring men kan få hjælp og støtte fra lærerne. Nogle elever vil gerne have, at læreren spørger, hvordan det går og giver feedback, mens andre siger, at det er deres eget ansvar at bede om hjælp.

Eleverne ønsker, at læreren skal være opmærksom på at få alle med og skal være indstillet på at forklare stoffet på forskellige måder. Læreren skal imødekomme elevernes forskellige faglige behov og må ikke fejle eleverne af, så de er bange for at stille spørgsmål i timerne. Det er dog en svær balancegang, da meget lærerstyret gennemgang og tid til at læse lektier i timerne giver anledning til, at de dygtige og velforberedte elever keder sig, mens de mindre ambitiøse elever kommer uforberedte, er uengagerede og larmer.

Lærerne på de tekniske skoler oplever at have mange svage elever og bruge meget tid på den gruppe. Lærerne fortæller, at nogle bogligt svage elever bliver overraskede og aggressive over at blive præsenteret for et fag og opdage, at måske halvdelen af undervisningen er teori. Lærerne forsøger at støtte de svage elever fx ved at gøre undervisningen mere visuel. De synes, at de svigter mellemgruppen og gruppen af

stærke elever, som kommer til at kede sig. De oplever en tendens til, at elever fra mellemgruppen dropper ud og ønsker derfor at kunne bruge flere ressourcer på dem.

Fagernes relevans

Eleverne på en teknisk skole fortæller, at der er mange diskussioner med lærerne om nytten af fagene, fordi eleverne har svært ved at forstå, hvorfor de fx skal have matematik og samfundsfag for at blive automekaniker. Derfor hører mange elever ikke efter, deltager ikke og har svært ved at tage fagene alvorligt. Eleverne oplever, at de kommer til at forstå relevansen af fagene gennem praktiske opgaver, fx at dansk er vigtigt for at kunne lave et menukort. De siger, at når de forstår deres uddannelse bedre, kan de også se relevansen af fagene.

Sundhed

Ansvar

Eleverne har overvejende den holdning, at skolen ikke skal blande sig i deres sundhed. Argumentet er, at man har lov til at vælge selv, så længe man ikke generer andre. Derfor skal skolen have en rygepolitik, fordi rygning påvirker andre end rygerne selv.

Eleverne mener ikke, at sundhedskampagner har nogen effekt. Ingen elever har oplevet at ændre holdning eller vaner pga. en kampagne.

Kantine

Kantinerens udbud beskrives forskelligt. Flertallet synes, at kantine laver god mad. Der er som oftest både varm mad, grøntsager/salatbar, slik og kager. Skolerne har også automater med kaffe/te og sodavand og på nogle skoler slik. Eleverne er tilfredse med at kunne vælge selv, om de vil spise sundt eller ej. Nogle lægger vægt på, at kantine muliggør et sundt valg. De siger, at alle ved, hvad sund mad består af, men at de er 'voksne mennesker' og derfor selv må tage ansvaret for, hvordan de spiser.

Lærere og ledelse har generelt også den holdning, at eleverne selv har ansvaret for deres sundhed. På en skole siger lederen fx, at de har besluttet, at der skal sælges sodavand og pølser i kantine, fordi de mener, at elevernes ellers vil købe det på tanken, og 'så kan kantine ligeså godt få den indtægt'.

Nogle elever klager over, at kantine lukker for tidligt, og at de derfor nemt kommer til at bruge slik- og sodavandsautomaten om eftermiddagen. Dette synes de er ærgerligt, og de efterspørger alternativer til automaterne.

Fysisk udfoldelse

Nogle elever mangler muligheder for fysisk udfoldelse og synes, det er svært at sidde stille i teoritimerne. Dette behov tilfredsstilles til dels i værkstedsundervisningen.

Udendørsarealer fremhæves som et stort plus af eleverne, da det ikke er 'break nok' at gå i kantine eller på tanken. Mange har brug for at komme ud i pauserne og vil gerne have faciliteter, der lægger op til bevægelse, fx basketballkurve eller fodboldmål.

Sikkerhed

Eleverne på de tekniske skoler er godt informeret om sikkerhed. Fokus på sikkerhed er en dagligdags rutine og en del af undervisningen. Eleverne er meget opmærksomme på sikkerheden og fortæller også, at sikkert udstyr betyder, at de kan koncentrere sig om det, de skal lære på uddannelsen.

>> *Man kan ikke lave et ordentligt stykke arbejde, hvis man ikke er sikker. Jo mere tid man skal bruge på det sikkerhedsmæssige, jo mindre tid har man til det, man egentlig skal. (elev)*

Små værksteder, hvor maskinerne står tæt, nævnes af nogle elever som et sikkerhedsmæssigt problem. Nogle nævner desuden dårlig udluftning, hvilket gør lokalerne tilrøgede og fugtige.

Arbejdet med undervisningsmiljø

Materialet viser, at der er forskellige opfattelser af, hvad undervisningsmiljøarbejde består af. Strategiske tiltag i form af fastholdelsesstrategier og skolens profil nævnes på nogle skoler som vigtige områder af undervisningsmiljøet, mens lærere og ledere på andre skoler overvejende tænker, at undervisningsmiljø handler om elevernes dagligdag som fx omgangstone. Der er også skoler, der arbejder på begge niveauer og med koblinger, så fx arbejdet med en ordentlig omgangstone ses som en del af fastholdelsesstrategien.

Det organisatoriske niveau

Lærere og ledelse fortæller, at det er op til de enkelte afdelinger, hvordan de vil arbejde med undervisningsmiljø. På et uddannelsescenter har afdelingerne forskellige ønsker, og arbejdet opleves fragmenteret. Skolerne laver dog fælles elevtilfredshedsundersøgelser med andre skoler for at kunne sammenligne (benchmarking). De tekniske skoler arbejder også sammen med ungdommens uddannelsesvejledning, UU-centrene, fx om fælles brug af statistik i det pædagogiske arbejde.

Der er store forskelle på, hvor meget arbejdet med undervisningsmiljøet fylder på de tekniske skoler. En skole følger fx en overordnet evalueringssplan, mens en anden skole ikke har 'de store programmerklæringer', men tager undervisningsmiljøemner op, når det skønnes relevant. På skoler med en uformel organisering, kan der være en tendens til, at ledelsen reagerer efter brok fra eleverne, men ikke proaktivt.

Teamniveauet

Lærerne fortæller, at en del undervisningsmiljøarbejde foregår uformelt i lærerteamet og i samtaler mellem lærer og elever. Undervisningsmiljøtemaer, der typisk er forankret i teamet, er fx ordensregler og elevdemokrati, men det handler også om den daglige trivsel, elevernes relationer til hinanden og til lærerne.

Der er store skoleinterne forskelle på lærernes interesse for undervisningsmiljø. Nogle lærere siger, at det burde være en del af jobbet, mens andre siger, at de 'aldrig tænker på det sociale'.

Lærerne oplever, at arbejdet med undervisningsmiljø kan tage meget tid, som går fra andre vigtige opgaver. Arbejdet med undervisningsmiljøet kommer således i et konkurrenceforhold til det faglige og pædagogiske udviklingsarbejde. Lærerne og lederne oplever at have et lille råderum til undervisningsmiljøarbejde, både tidsmæssigt og økonomisk. Det er derfor vigtigt for dem at fokusere på forhold, de ved, de kan gøre noget ved og som ikke kræver en stor økonomisk investering. Der er dog en tendens til, at mindre indkøb som fx fodbolde og mål kan være længe undervejs, fordi ingen tager ansvaret for det.

Elevniveauet

Generelt er holdningen blandt lærere og ledere, at eleverne skal have en vis indflydelse på undervisningsmiljøarbejdet. Begrundelserne er, at eleverne lærer at deltage i demokratiske processer, og at det styrker deres tilhørsforhold til skolen. Det er dog gennemgående, at det er svært at få inddraget eleverne. Lærere og ledelse på en teknisk skole fortæller, at undervisningsmiljø har høj status hos ledelsen, men at eleverne ikke gider bruge tid på det. De forestiller sig, at en professionsopdelt organisering, fx 'Murerfagskolen', med kortere vej til ledelsen kunne skabe grobund for mere nærdemokrati og dermed elevdeltagelse.

Perspektivering

Materialet peger på, at de tekniske skoler med fordel kan lave indsatser, der styrker elevernes tilhørsforhold til skolen. Eleverne identificerer sig mere med det erhverv, de uddanner sig til, end til det at gå på teknisk skole. De enkelte afdelingers særlige miljø er derfor en god mulighed for profilering. Fx kan ældre og måske mere afklarede elever være mentorer for de nye elever eller få ansvar for sociale aktiviteter på afdelingen. Mange elever er ikke interesserede i sociale aktiviteter uden for skoletid, så der skal måske sættes på aktiviteter med et fagligt indhold, som samtidig har en social dimension. I det hele taget er tiltag, der styrker elevernes oplevelse af helhed og sammenhæng i uddannelsen, sandsynligvis motiverende – især for de elever, der har svært ved at forstå fagenes relevans. Materialet viser, at motivationen for den teoretiske undervisning styrkes, når eleverne kommer til at forstå sammenhængen i uddannelsen og fagenes anvendelighed.

Det er også vigtigt, at støtten til eleverne prioriteres meget bevidst, og at der sættes massivt på differentiering for at undgå, at nogle elevgrupper bliver overset. En del elever har svært ved at bede om hjælp, så de er afhængige af, at lærerne er opsøgende og evt. også hjælper med at afklare, hvori eventuelle problemer består. Det er vigtigt, at dette foregår tidligt i forløbet, eller før uddannelsesstart, så eleverne ikke får oplevelsen af at være hægtet af eller kommer så meget bagefter, at det virker uoverskueligt at komme videre.

Det er markant, at kontaktlærerordningen er central for lærerne, men ikke nævnes af mange elever. Det kunne være interessant at undersøge årsagerne til det, og om den faglige og personlige støtte, eleverne efterspørger, i højere grad kan imødekommes i kontaktlærersamtalerne.

Desuden ser det ud til, at der kan være behov for at arbejde med at styrke tolerancen og en god omgangstone blandt elever, der ikke kender hinanden og blandt de elever, der har problemer med at skelne mellem en acceptabel og uacceptabel jargon. Dette kan måske kobles med fælles aktiviteter og uddelegering af ansvarsområder til eleverne.

Pauser og mellemtimer kan for små midler få et løft, når eleverne får mulighed for fysisk udfoldelse og samvær gennem fx boldspil. Det ser ud til, at det forholdsvist nemt kan lade sig gøre gennem bevidst kommunikation med eleverne om deres ønsker og en tydelig ansvarsfordeling blandt lærerne og lederne.

Nogle elever kan måske motiveres til at involvere sig i undervisningsmiljøarbejdet, hvis det foregår i et samarbejde mellem elever og lærere om konkrete tiltag med et tydeligt resultat – og måske med lærerne som vigtigste drivkraft. Det vil også være oplagt at eksperimentere med og undersøge tidsperspektivet. Det vil måske opleves mere vedkommende og overskueligt for nogle elever at involvere sig i undervisningsmiljøarbejde i en kort og klart afgrænset periode.

dcum.

Dansk Center for Undervisningsmiljø • Danish Centre of Educational Environment
www.dcum.dk • dcum@dcum.dk • tlf. +45 722 654 00 • fax +45 722 654 01
Postboks 2077 • Blommevej 40 • DK - 8900 Randers